

УДК 378:37.091.12.011.3-051:62/64:37.091.3"375.2"(045)

Федан Т. В.

ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

У статті розглянуто питання підготовки майбутніх учителів технологій до організації гурткової роботи декоративно-ужиткового спрямування. Автор обґрунтовує необхідність вивчення різних видів декоративно-ужиткового мистецтва студентами технологічного факультету. Акцентується увага на поетапному вивченні декоративно-ужиткового мистецтва, від формування простих навичок і прийомів роботи з матеріалом до більш складних, творчих методів перевтілення образів у готовий декоративно-ужитковий виріб.

Ключові слова: гурткова робота, декоративно-ужиткове мистецтво, майбутній учитель технологій, технічна творчість, художня творчість.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших завдань сьогодення, які стоять перед закладами освіти, є відродження українських національних традицій, національної творчості у різних її формах. Розвиток народних ремесел і художніх промислів в Україні має глибокі витоки та національні традиції.

Важливий внесок у прилучення молодого покоління до національних традицій українського народу, до культурної спадщини покликані впровадити заклади освіти – вищі навчальні заклади, коледжі, загальноосвітні школи. Вирішальне місце у формуванні позитивного ставлення школярів до народної творчості належить учителю трудового навчання – оскільки саме у процесі трудового навчання виникає невимущена перспектива навчати учнів виготовляти посильні для них ужиткові вироби та оздоблювати їх у стилі українських народних мотивів і традицій.

Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, шкільний предмет трудове навчання (технології) має значні можливості у вихованні в учнів національно-патріотичних почуттів. Значний потенціал у розв'язанні цього завдання полягає у прилученні учнів до національної культури саме у процесі трудового навчання. Дієвим підґрунтям для такої виховної роботи можна вважати процес формування в учнів конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які у своєму змісті пов'язані з народною культурою українців, а саме – виготовлення декоративно-ужиткових і ремісничих виробів, які були характерними для побуту українців, а деякі з них криють у своїх формах і техніках оздоблення й інші сторінки нашої історії [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій займалася багатьма вченими: В.В. Борисов, Ю.К. Васильєв, В.Г. Гетта, О.М. Коберник, М.С. Корець, Н.М. Носовець, Л.В. Оршанський, В.К. Сидоренко, В.П. Титаренко, О.М. Торубара, Д.О. Тхоржевський та інші. Питаннями підготовки майбутніх учителів технологій до організації гурткової роботи займалися С.В. Борисова, І.В. Гевко, Л.А. Дякович, Л.Ф. Ейвас, Н.М. Носовець та ін. Про необхідність більш глибокого вивчення в загальноосвітній і вищій школі декоративно-ужиткового мистецтва писали В.В. Борисов, Л.В. Оршанський, О.М. Пискун, В.П. Титаренко, Д.О. Тхоржевський та ін.

Метою статті є теоретично обґрунтувати та довести необхідність вивчення декоративно-ужиткового мистецтва майбутніми вчителями технологій.

Виклад основного матеріалу. Вагомим чинником гуманізації сучасної професійно-педагогічної освіти є декоративно-ужиткове мистецтво, яке сприяє ціннісному осмисленню фахових знань майбутніх учителів трудового навчання. Метою вивчення декоративно-ужиткового мистецтва є: ґрунтовне засвоєння студентами ключових історичних та національних тенденцій народних ремесел як передумови появи навичок декоративно-ужиткового мистецтва та створення декоративних виробів, виготовлених на основі розуміння понять та категорій формоутворення, кольорознавства, композиції та технічних прийомів обробки того, або іншого матеріалу.

Українське декоративно-ужиткове мистецтво набуло широкого визнання в нашій країні та за кордоном. У його багатовікових образах, зручних практичних формах і динамічних видах орнаменту містяться символи таємничої, чарівної природи, складні перипетії нашої історії, особливості побуту, доброта і щедрість душі українського народу.

Сьогодні декоративно-ужиткове мистецтво є важливою складовою частиною системи неперервної освіти і розвитку творчої особистості. Постійно зростає всезагальний інтерес до нього. Відкриваються

нові факультети і відділення у вищих і середніх педагогічних та художніх закладах, організовуються курси підвищення кваліфікації з питань народного мистецтва і народознавства.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво – одна із форм громадської свідомості і суспільної діяльності. Воно зародилось у первісному суспільстві, коли людина жила в умовах родового устрою, а засоби для існування добувала примітивними знаряддями. Декоративно-ужиткове мистецтво живе на основі спадковості традицій і розвивалось в історичній послідовності як колективна художня діяльність. Воно має глибинні зв'язки з історичним минулим. Ніколи не розриває ланцюжка місцевих і загальних законів, які передаються із покоління в покоління, збагачуються новими елементами.

Нині декоративно-ужиткове мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну, розвиваючу та ін. Декоративно-ужиткове мистецтво – предметно-духовний світ людини, що включає в себе численні види художньої практики. Воно є невід'ємною частиною художньої культури, що єднає минуле із сьогоденням, зберігаючи національні художні традиції. Цей вид мистецтва належить до сфер створення матеріальних та духовних цінностей і є могутнім осередком досвіду людства, яке живить сучасну художню культуру. Це плетіння і ткання, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо.

Декоративно-ужиткове мистецтво має величезний вплив на формування всіх якостей школяра. Безпосередньому розвитку під впливом засобів мистецтва підпорядковується уява (як апарат образно-чуттєвого відображення навколишньої дійсності й духовної сфери особистості) та почуття (як основа ціннісно-орієнтаційної діяльності). Однак значно більший не безпосередній, а опосередкований вплив має декоративно-ужиткове мистецтво на особистість, на чому особливо наголошують більшість дослідників. Вони вважають, що основна цінність мистецтва полягає у його впливі на мислення людини як інструмента пізнавальної діяльності, комунікативні якості як засіб духовного й ділового спілкування і на творчі здібності як основний засіб самореалізації особистості [3].

Державний стандарт освітньої галузі «Технології» передбачає створення достеменних умов для реалізації індивідуальних можливостей кожного учня: розвитку творчих здібностей, прояву творчої ініціативи, здійснення творчого пошуку, формування творчої особистості. Завданнями навчання технологій, які визначені стандартом, є: ознайомлення учнів із виробничим середовищем, традиційними, сучасними та перспективними технологіями обробки матеріалів, декоративно-ужитковим мистецтвом; формування здатності розвивати надбання рідної культури з використанням засобів декоративно-ужиткового мистецтва [2].

Вирішення цих завдань здійснюється такою складовою технологічного компонента як технічна та художня творчість. Зміст цієї складової для основної школи визначений такий: технічна та художня творчість у продуктивній творчій діяльності людини; творчість у трудових традиціях українського народу; найпоширеніші ремесла та види декоративно-ужиткового мистецтва. Однією із державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки передбачається, що учні повинні: «виявляти і переносити елементи художньої та технічної творчості на власні вироби у вигляді конструктивних елементів, мати уявлення про зміст та особливості найбільш поширених народних ремесел, промислів та видів декоративно-ужиткового мистецтва свого регіону» [2].

В старшій школі до змісту технологічного компоненту входять: технічна творчість; художня творчість; декоративно-ужиткове мистецтво. В результаті виконання змісту цього компоненту учні повинні: «володіти характерними для регіону основними техніками і технологіями створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, створювати вироби від творчого задуму до його практичної реалізації з використанням традиційних і сучасних прийомів обробки природних матеріалів, синтезувати естетичні та функціональні вимоги як провідний спосіб творення в декоративно-ужитковому мистецтві під час проектування та виготовлення виробу» [1].

Декоративно-ужиткове мистецтво відіграє велику роль у розвитку творчих здібностей. Впливаючи на особистість, воно збагачує емоційний і практичний досвід, розвиває психіку, формує інтелект, сприяє вихованню естетичних потреб, веде до накопичення професійних навичок і умінь, розвитку природних задатків школярів. Ознайомлюючи учнів зі зразками народного декоративно-прикладного мистецтва або розповідаючи про них, необхідно домогтися, щоб вони органічно зрозуміли прийоми практичної художньої діяльності, засвоїли принцип традиційного колективного створення образів, образотворчих сюжетів, декоративних мотивів народної творчості, основних принципів створення виробів. Це можливо не тільки на уроці, але і в позаурочний час.

Один із напрямів у вирішенні завдань трудового і естетичного виховання учнів, нерозривно пов'язаних з проблемою раціонального використання вільного від шкільних занять часу, – це розширення мережі гуртків декоративно-ужиткового мистецтва і технічної творчості, залучення до занять більшого числа учнів. Гурткова робота дає змогу вчителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх вподобання, освітні потреби, мотиви, пізнавальні інтереси. Робота гуртків декоративно-ужиткового напряму представляє колосальні можливості для професійної орієнтації учнів, ознайомлення їх з творчою лабораторією художників, майстрів, з практичними професіями художнього виробництва і традиційними народними промислами, розвиває естетичні та художні смаки учнів, поглиблює їх знання,

розвиває їх творчі здібності, виховує почуття краси. Залучаючи учнів до творчої праці ми створюємо необхідні умови для розвитку всіх без винятку психічних якостей особистості.

Успіх у вирішенні цього питання залежить від підготовки до такого виду діяльності вчителя трудового навчання (технологій). А для того, щоб залучати учнів до творчості, вчитель сам має володіти творчим потенціалом. Учитель трудового навчання та технологій, в компетенції якого вирішення завдань освітньої галузі «Технології», повинен бути підготовленим не лише до передачі знань та вмінь учнів із ручної і механізованої обробки матеріалів, а передусім до розвитку творчих здібностей кожного учня, забезпечення виховної функції та особистісного їх розвитку, що має ґрунтуватися на історичних цінностях українського народу, його звичаях і духовності, яскравим проявом яких є декоративно-ужиткове мистецтво.

Підготовка майбутнього вчителя технологій до організації гурткових занять декоративно-ужиткового напрямку має важливе значення, оскільки всебічно гармонійно розвинений учитель, який ідентифікує себе як національно свідомий громадянин, постійно примножує культурні надбання, потенційно має здібності, які допоможуть у вихованні національно свідомої особистості і, звичайно, зможе самостійно розв'язувати навчально-виховні завдання, творчо втілювати професійні знання та вміння.

Сучасна школа потребує вчителів трудового навчання з широким філософським мисленням і глибокими духовними якостями, які володіють різними видами народного мистецтва, інтегрованими знаннями історичного, етнологічного, художнього, технологічного, психолого-педагогічного та методичного характеру, комплексними художньо-трудовами вміннями, мають розвинуті творчі здібності і високу національну самосвідомість [5, с. 204].

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання (технологій) до організації гурткової роботи декоративно-ужиткового спрямування буде ефективною, якщо зміст навчально-виховного процесу направити на вивчення різних видів українського декоративно-ужиткового мистецтва. Прилучення майбутніх учителів технологій до українських народних ремесел, оволодіння майстерністю декоративної творчості впливає на професійну майстерність, формує у них потребу творчої діяльності.

Сучасний учитель трудового навчання (технологій) повинен на високому професійному рівні займатися відродженням українського декоративно-ужиткового мистецтва та його популяризацією в навчально-виховних закладах освіти, як на уроках, так і в позаурочний час.

Підготовка студентів технологічних факультетів до організації гурткових занять декоративно-ужиткового напрямку має включати: вивчення історії та культурних традицій рідного краю; оволодіння різними видами художніх ремесел; проектування і практичне втілення декоративно-ужиткових виробів; опанування методикою викладання декоративно-ужиткового мистецтва; організацію екскурсій до виставкових залів і на підприємства народних художніх промислів; участь у виставковій діяльності.

Навчання студентів різних видів декоративно-ужиткового мистецтва слід здійснювати від вивчення найбільш загальних категорій, принципів народного мистецтва до пізнання часткових понять, форм і способів зображення світу. Їх художньо-практична діяльність повинна поступово ускладнюватися від формування простих навичок і прийомів роботи з матеріалом та репродуктивної інтерпретації мотивів і сюжетів до більш складних, творчих методів перевтілення форм, образів у готовий декоративно-ужитковий виріб.

Висновки. Сьогодні декоративно-ужиткове мистецтво охоплює широке коло предметів із різних сфер людської діяльності. Саме прояви національної культури всякчас супроводжують життя кожної людини, можливо для одних більшою, для інших – меншою мірою, але вони є тим духовним середовищем, у якому формуються переконання, естетичні ідеали, моральні й трудові цінності та національні почуття особистості. Процес підготовки майбутніх учителів технологій до організації гурткових занять декоративно-ужиткового напрямку полягає в оволодінні студентами різними техніками декоративно-ужиткового мистецтва, методикою їх викладання. Художньо-практична підготовка студентів за декоративно-ужитковим спрямуванням сприяє формуванню у майбутніх учителів технологій знань про прикладну творчість, підвищує методичну культуру майбутнього спеціаліста в підготовці до роботи в школі та позашкільних навчальних закладах.

Використані джерела

1. Борисова С.В. Вивчення декоративно-ужиткового мистецтва як елемент підготовки вчителів технологій до художньо-естетичного виховання учнівської молоді в системі додаткової освіти і гурткової роботи / С.В. Борисова // Педагогічний альманах : Збірник наукових праць [редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін.] – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – Випуск 16. – С. 98-103.

2. Державний стандарт освітньої галузі «Технології» [Електронний ресурс] / Яндекс derzhavnij_standart_tekhnologiji.doc. – Режим доступу : https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fsolone01.ucoz.ru%2F2013-2014%2Fderzhavnij_standart_tekhnologiji.doc&name=derzhavnij_standart_tekhnologiji.doc&lang=uk&c=58c40ad1eead
3. Ейвас Л.Ф. З досвіду підготовки вчителя декоративно-прикладного мистецтва в Україні : монографія / Лариса Феліксівна Ейвас. – Кривий Ріг : Видавець ФО-П Чернявський Д.О., 2016. – 136 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068->
5. Пискун О.М. Підготовка майбутніх учителів технологій до національного виховання учнів у процесі трудового навчання / О.М. Пискун, А.В. Гапанович // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – 2015. – Вип. 124. – С. 203-205. (Серія : Педагогічні науки).

Fedan T.

STUDYING OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS AS AN ELEMENT OF TECHNOLOGIES' STUDENTS TRAINING FOR STUDY GROUP WORK ORGANIZATION

The problem of technologies' students training in the context of the study group work organization aimed to teach the elements of decorative and applied arts is discussed in the article. The necessity to study various kinds of decorative and applied arts by technologies' students is grounded. A step by step studying of decorative and applied arts is described, starting with basic skills of working with material up to more complicated methods in creation of a ready-made item.

The article is aimed to ground and prove the necessity of studying decorative and applied arts by technologies' teachers-trainees.

Technologies' students training for study group work organization aimed to teach the elements of decorative and applied arts is effective in case if the subject matter of teaching process is directed onto studying of various kinds of Ukrainian decorative and applied arts. Ukrainian folk crafts as well as decorative arts increase the level of students' professional skills, forming the necessity of creative work.

A modern teacher of technologies must definitely restore traditional Ukrainian decorative and applied arts professionally, increase its popularity as within different educational establishments so at the classes and while individual work organization.

Technologies' students training for study group work organization aimed to teach elements of decorative and applied arts includes the following: studying history and local traditions; learning to apply different kinds of arts and crafts; designing and practical creation of decorative and applied arts items; excursions to the art galleries and productions of folk art items; participation in exhibitions.

Practical students' training in the field of the decorative and applied arts enhances the knowledge about the applied arts, increases proficiency of technologies' teachers-trainees concerning methods of work organization at secondary school as well as other educational establishments.

Key words: *study group work, decorative and applied arts, technologies' teacher-trainee, technical art, art work.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.